

Вікторія Ю. Медвідь¹, Сергій А. Грищенко²

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ГРОМАД

Стаття присвячена вивченню теоретико-методологічних основ економічного розвитку місцевого підприємництва в умовах інституційних трансформацій. У статті зазначається, що локальне підприємництво є важливою основою мобілізації чинників відновлення та поступального місцевого економічного розвитку. Водночас необхідною умовою успішного економічного розвитку підприємництва є сприятливе інституційне середовище, яке повинно формувати відповідні правила (норми), покликані упорядковувати хід суспільних процесів на місцевому рівні.

У статті розглянуто теоретичні основи формування та функціонування інституційного середовища економічного розвитку підприємництва. Зокрема, зазначається, що інституційне середовище формує сукупність інституціонального (сукупність інституцій) та інституційного (кадрове, фінансово-кредитне, інформаційне, матеріально-технічне) забезпечення, а також сукупність нормативно-правових актів (нормативно-правове забезпечення). У статті наголошується, що основними суб'єктами інституційного середовища економічного розвитку підприємництва є органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Окремо висвітлено основні динамічні показники, що характеризують тенденції розвитку підприємницької діяльності на відповідній території (на прикладі Полтавського регіону).

У статті обгрунтовано, що у контексті інституційних інструментів забезпечення економічного розвитку місцевого підприємництва особливого значення набувають індустриальні парки, коворкінги та бізнес-інкубатори. Наукова робота містить узагальнення теоретичних основ створення та функціонування індустриальних парків в Україні, визначає основні стратегічні цілі розвитку індустриальних парків відповідно до Стратегії розвитку індустриальних парків України на 2023-2030 рр.

У статті зазначається, що перспективою посилення співпраці локального бізнесу та органів місцевого самоврядування має стати: налагодження системної комунікації, впровадження інструментів сприяння бізнесу, активізація роботи щодо залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, систематичне інформування про інвестиційні можливості тощо.

Ключові слова: *місцевий економічний розвиток, місцеве підприємництво, територіальна громада, інституційні трансформації, інституційне середовище, індустриальні парки, інноваційні форми підтримки підприємництва.*

Рис. 3.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-269-49-59

Viktoriia Yu. Medvid, Serhii A. Hryshchenko

ECONOMIC DEVELOPMENT OF LOCAL ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF INSTITUTIONAL TRANSFORMATION COMMUNITIES

The article is devoted to the study of the theoretical and methodological foundations of the economic development of local entrepreneurship in the conditions of institutional transformations. The article notes that local entrepreneurship is an important component of mobilizing institutional factors of recovery and progressive local economic development. At the same time, a necessary con-

¹ Poltava State Agrarian University. Ukraine.

² Poltava State Agrarian University. Ukraine.

dition for the successful economic development of entrepreneurship is a favorable institutional environment, which should form appropriate rules (norms) designed to regulate the course of social processes at the local level.

The article examines the theoretical foundations of the formation and functioning of the institutional environment for the economic development of entrepreneurship. In particular, it is noted that the institutional environment forms a set of institutional (a set of institutions) and institutional (personnel, financial and credit, information, material and technical) support, as well as a set of normative and legal acts. The article emphasizes that the main subjects that form the institutional environment of the economic development of entrepreneurship are the state authorities and local self-government bodies, which are authorized by society to exercise power functions.

The main dynamic indicators characterizing the trends in the development of entrepreneurial activity in the relevant territory (on the example of the Poltava region) are highlighted separately.

The article substantiates that in the context of institutional tools for ensuring the economic development of local entrepreneurship, industrial parks, co-working spaces and business incubators are of particular importance. The scientific work contains a generalization of the theoretical foundations of the creation and functioning of industrial parks in Ukraine, defines the main strategic goals of the development of industrial parks in accordance with the Strategy for the Development of Industrial Parks of Ukraine for 2023-2030.

The article states that the prospect of strengthening cooperation between local business and local self-government bodies should be: establishment of system communication, implementation of business promotion tools, activation of work on attraction of internal and external investments, systematic information on investment opportunities, etc.

Keywords: local economic development, local entrepreneurship, territorial community, institutional transformations, institutional environment, industrial parks, innovative forms of entrepreneurship support.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.11.2023.

Постановка проблеми. Підприємництво є важливою складовою мобілізації інституційних чинників відновлення та поступального розвитку економіки будь-якої країни. Водночас необхідною умовою успішного економічного розвитку підприємництва є сприятливе інституційне середовище, яке повинно формувати відповідні правила (норми), покликані упорядковувати хід суспільних процесів [1]. Основними суб'єктами суспільних відносин, які не лише зацікавлені, але і повинні брати безпосередню участь у формуванні сприятливого інституційного середовища є держава (в особі своїх представників – органів державної влади) і суспільство (в особі представників своїх органів місцевого самоврядування). Від того, в яких співвідношеннях знаходяться їх відповідні владні повноваження, повною мірою залежить і стан інституційного середовища сприятливого для розвитку підприємництва [16]. Саме, тому в сучасних умовах глобалізаційних викликів та інституційних трансформацій важливо знайти новий підхід до забезпечення економічного розвитку підприємництва на місцевому рівні. Важливого значення при цьому набувають новітні форми організації економічних відносин щодо підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні. Це обумовлено не лише викликами сучасності, але й новими можливостями, що відкриваються перед органами місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку підприємництва в умовах державних (територіальних) інституційних трансформацій,

невизначеності розглядали багато вчених. Зокрема, А.С. Краєвська [1, с. 33] визначає інституційне середовище як “сукупність соціальних, політичних, правових, економічних, психологічних та інших формальних та неформальних обмежень, норм, правил, що врегульовують взаємовідносини різноманітних суб’єктів економіки”. При чому авторка зазначає, що відповідні інститути і є тими формалізованими нормами й неформалізованими правилами, які визначають і структурують відносини між інституційними суб’єктами громадянського суспільства [1, с. 33].

Фролова Н.Л. [2, с. 83] виокремлює такі платформи та типи інституцій регулювання, підтримки, розвитку малого та середнього підприємництва: регуляторно-експертну, інноваційно-технологічну, фінансово-інвестиційну, інформаційно-консультативну, науково-освітню та громадського об’єднання. Авторка акцентує увагу на необхідності формування інституційного середовища для цифрового розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Стимулювання активізації малого підприємництва, на думку Стрілець В.Ю., має здійснюватися «за допомогою системного розвитку інформаційного, кадрового, матеріально-технічного, інституціонального, інституційного, фінансово-кредитного забезпечення з урахуванням структурних взаємних зв’язків між ними» [3, с. 9]. При чому, у роботі [4, с. 230-235] підкреслюється необхідність постійного моніторингу інструментів активізації розвитку підприємництва на державному та регіональному рівнях відповідно до трансформацій світового економічного середовища.

Автори [5, с. 342] механізм розвитку підприємництва на відповідній території розглядають з позиції взаємодії та інтеграції зусиль всіх учасників суспільних відносин. При чому науковці зазначають, що вектори, тренди та динаміка економічного розвитку підприємництва визначаються не волею з адміністративного центру, а узгодженням цілей та інтересів самостійних бізнес-гравців.

Західна О.Р. обґрунтовує необхідність підтримки та розвитку підприємництва з позиції економічного зростання місцевих бюджетів [6]. Так, серед пріоритетних заходів, зазначає авторка, має стати: “розробка національних заходів та інструментів підтримки підприємництва на всіх рівнях і в усіх сферах; залучення міжнародної допомоги в науково-технічній діяльності (шляхом співфінансування проєктів, грантів, консультацій та навчання); здійснення державно-приватного партнерства (через діяльність профспілок, асоціацій, громадських об’єднань)” тощо.

Не зменшуючи важливість наукових доробок в сфері економічного розвитку підприємництва в умовах інституційних трансформацій подальшого дослідження потребує детальний аналіз новітніх форм організації економічних відносин щодо підтримки розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Мета дослідження. Стаття присвячена вивченню новітніх форм організації економічних відносин щодо підтримки економічного розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Основні результати дослідження. Важливою умовою забезпечення необхідних передумов економічного розвитку підприємництва виступає

сприятливість його інституційного середовища. При чому, під інституційним середовищем прийнято розуміти правила гри в суспільстві, або створені людиною обмежувальні рамки, які визначають взаємини між людьми, а також систему заходів, що забезпечують їх виконання. В. Савченко стверджує, що інституційне середовище – це “чіткий упорядкований набір інститутів, що визначають рамкові умови функціонування й розвитку економічних суб'єктів” [7]. Інституційне середовище економічного розвитку підприємництва охоплює його інституціональне (сукупність інституцій) та інституційне (кадрове, фінансово-кредитне, інформаційне, матеріально-технічне) забезпечення, а також сукупність нормативно-правових актів (нормативно-правове забезпечення) [3, С. 9].

Розглядаючи основні інституційні припущення економічної теорії, можна відзначити, що інституційні трансформації виступають однією з головних її категорій. Так, на думку американського економіста Д. Нортота [8], інституційні перетворення характеризуються “процесом перетворень формальних правил і неформальних відносин, витоки яких можна віднайти у зовнішньому середовищі, накопиченні досвіду і знань та об'єднанні їх у ментальних конструкціях суспільства”. При чому, будь-які економічні інституційні процеси не завжди узгоджуються. Формування одних інститутів може призвести до гальмування розвитку інших або взагалі руйнування їх. Таким чином примушуючи відповідні інституту видозмінюватися і перетворюватися. Відповідно конфігурація, структура інститутів являє собою складну багаторівневу, ієрархічно організовану систему, що складається з більш стійких і змінних, із локальних і загальних для економіки, із досить жорстко і слабо впорядкованих інститутів тощо [7].

Основними суб'єктами, які формують інституційне середовище економічного розвитку підприємництва, виступають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які наділені владними функціями. Державні органи влади мають вертикальну ієрархію, що починається з верхнього рівня (державного) і закінчується рівнями (регіональним (територіальним)). При чому, органи місцевого самоврядування створюються на базовому (нижньому) рівні ієрархічної вертикалі. Кожен з учасників владних відносин прагне при реалізації своїх повноважень забезпечити такі соціально-економічні умови, які б повною мірою забезпечували поступальний розвиток всього територіального співтовариства (громади). Знаходження і встановлення компромісу між інтересами відповідних учасників суспільних відносин є основою формування інституційного середовища економічного розвитку будь-яких по своїх розмірах територій, галузей, підприємницьких структур тощо [16].

Таким чином, одним з суб'єктів складових інституційного середовища регулювання розвитку підприємництва виступає місцеве самоврядування. Від того, наскільки самостійними є органи місцевого самоврядування в ухваленні рішень, повною мірою залежить характер протікання соціально-економічних процесів на відповідній території. Важливою умовою такої самостійності виступає співвідношення в повноваженнях органів влади. Саме повнота таких повноважень є організаційною, економічною і адміністративною основою

забезпечення ефективного розвитку відповідної території, розвитку місцевої економіки [16].

Сьогодні вкрай необхідним стає перезавантаження регіональної (територіальної) політики, перехід від методів тимчасового ослаблення регіональної диференціації, дивергенції і дезінтеграції, що базуються переважно на міжрегіональному (територіальному) перерозподілі фінансових ресурсів, до методів, орієнтованих на відновлення та економічний розвиток територій з опорою на власні фінансові ресурси. Так, серед першочергових завдань економічного розвитку території можна визначити наступні: розвиток підприємницьких ініціатив, збереження та розширення місцевого бізнесу, залучення інвестиційних ресурсів, нарощування грошових потоків громади та формування бюджету розвитку, розвиток людського капіталу.

Розвитку підприємницької діяльності на відповідній території можна охарактеризувати за такими показниками динаміки: кількість зареєстрованих, діючих підприємницьких структур, кількість релокованого бізнесу, чисельність зайнятих працівників у підприємницьких структурах, обсяги виробництва продукції (виконаних робіт, наданих послуг).

На основі аналізу динаміки розвитку малого та середнього підприємництва Полтавської області можна визначити сильні, слабкі сторони цього сектора економіки області. Так (станом на 01.01.2023 р.), мале і середнє підприємництво відіграє суттєву роль в економіці Полтавської області, оскільки 99,9% діючих суб'єктів господарювання є представниками цього сектору. З них 1,0% середнього підприємництва, 16% – суб'єкти малого та мікропідприємництва, 82,9% – фізичні особи-підприємці. На великий бізнес залишається 0,1%. Також галузь підприємництва відіграє значну роль на регіональному ринку праці Полтавщини. Загалом у малому і середньому підприємстві зайнято 88% від загальної чисельності зайнятих на суб'єктах підприємництва. Малим і середнім бізнесом сформовано 64 % обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), у тому числі суб'єктами середнього підприємництва 36,2 % від загального обсягу, малого та мікропідприємництва - 27,8% [9]. На Полтавщину в умовах воєнного стану (2022-2023 рр.) перемістилися свої потужності близько 50 бізнесів, які працюють у сфері торгівлі, креативних індустрій, машинобудування, ІТ сфері.

За результатами дослідження, проведеного в межах ініціативи для відновлення економіки України, яка реалізується Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проектом Дія.Бізнес, Advanter Group [10] (експерти зібрали та проаналізували дані від 15 обласних військових адміністрацій (ОВА) та 125 територіальних громад (ТГ), серед найбільш пріоритетних сфер діяльності місцевого бізнесу за оцінкою ТГ були визначені наступні: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство (85,7%); виробництво харчових продуктів (42,9%); роздрібна торгівля харчовими продуктами (27,8%); туризм (26,2%); легка промисловість (23%).

У рамках цього дослідження цікавим є результат оцінки перешкод відновлення та розвитку бізнесу. Зокрема, непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу (зміна законодавства, податкової політики

тощо) як перешкоду для бізнесу оцінюють 31,0% представників/ць ТГ, але тільки 6,3% – ОВА, високі податки та збори – 12,7% та 6,3%, відповідно, відсутність необхідної підтримки бізнесу на рівні громади в межах повноважень органів місцевого самоврядування – 2,4% та 12,5% [10].

Також результати відповідей ОВА та ТГ різняться в частині визначення сприятливих інституцій інфраструктурної підтримки підприємництва. Так, за відповідями ТГ найпоширенішими є:

- відділи підтримки підприємництва, розвитку економіки, подібні підрозділи в органах влади (55,2%);
- агенції місцевого/регіонального розвитку (16,8%);
- координаційні ради з питань підприємництва (16,0%).

Найбільша потреба є у створенні центрів підтримки підприємців «Дія.Бізнес» (41,6%), координаційних рад з питань підприємництва (29,6%), коворкінгів (28,0%).

За даними ОВА, найпоширенішими інституціями інфраструктури підтримки бізнесу в областях є:

- відділи підтримки підприємництва, розвитку економіки або подібні підрозділи в органах влади (86,7%);
- агенції місцевого/регіонального розвитку (86,7%);
- торгово-промислові палати (73,3%);
- кластери, бізнес-асоціації (73,3%);
- координаційні ради з питань підприємництва (66,7%).

Найбільша потреба є у створенні нових або розвитку наявних наукових парків, технопарків, індустріальних парків (33,3%), коворкінгів (26,7%), кластерів, бізнес-асоціацій (20,0%), бізнес-клубів (20%) та акселераторів, інкубаторів (20,0%) [10].

Таким чином, у контексті інституційних інструментів забезпечення розвитку підприємництва в умовах трансформаційних перетворень значний інтерес викликають індустріальні парки.

Індустріальний парк (ІП) – це спеціально організована для розміщення нових виробництв територія, забезпечена енергоносіями, інфраструктурою, необхідними адміністративно-правовими умовами, керована спеціалізованою компанією [11]. Згідно Закону України «Про індустріальні парки», індустріальний (промисловий) парк – це “визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), альтернативної енергетики, зберігання енергії, а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку” [12]. Наразі, в Україні до реєстру індустріальних (промислових) парків включено 61 парк, зокрема у 2022 році – 9.

У 2023 р. Уряд України схвалив Стратегію розвитку ІП на 2023-2030 рр. [13] Реалізація Стратегії передбачає досягнення наступних стратегічних цілей (рис. 1).

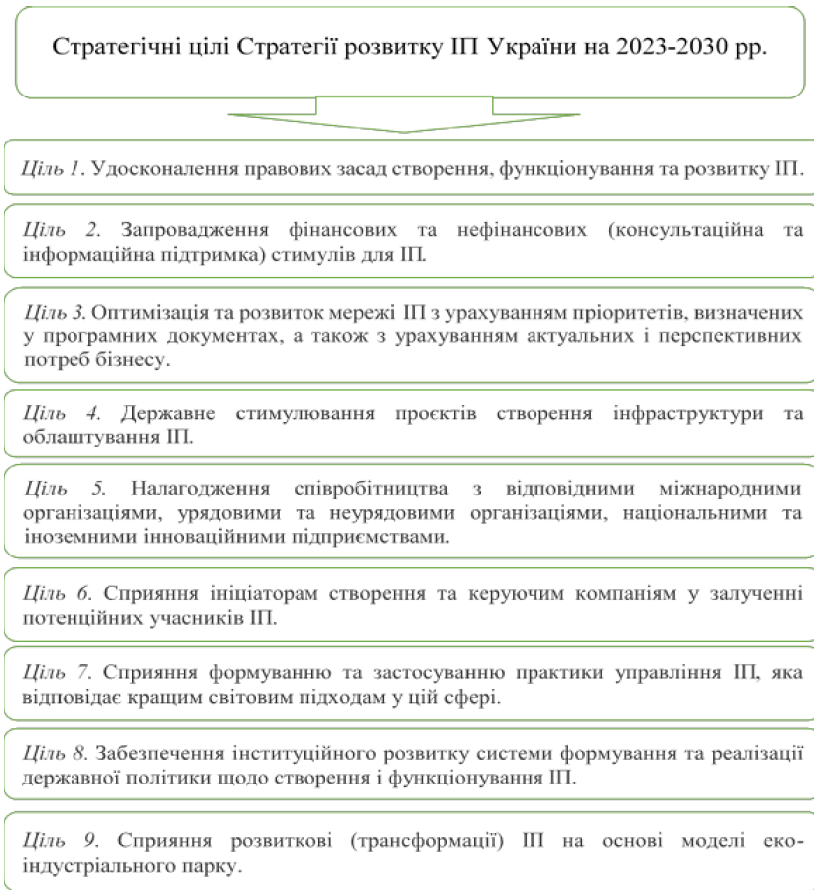

Рис. 1. Система стратегічних цілей розвитку ІП України на 2023-2030 рр., [13]

Ще одним дієвим інструментом підтримки підприємництва на етапі становлення є бізнес-інкубатори. Бізнес-інкубатор являє собою певну організаційну структуру, метою якої є формування сприятливих умов для стартового розвитку малих підприємницьких структур через надання їм певного спектру (комплексу) послуг і ресурсів [14, С.195]. Вони можуть надавати ділові послуги, технічну допомогу, допомогу в управлінні, спрощений доступ до фінансування.

До послуг бізнес-інкубатору можна віднести: оренду площ, технічно-адміністративне обслуговування, консалтингові, економічні, інвестиційні науково-технічні, маркетингові, навчальні, презентаційні, інформаційні, видавничі, профорієнтаційні тощо.

Діяльність інкубаторів/акселераторів досить ефективна, особливо на місцевому рівні. Їх розвиток не потребує бюджетних асигнувань (можливо за винятком мінімальних коштів у вигляді стартового капіталу). Інкубатор, як

правило, забезпечує себе на засадах самофінансування. Він зацікавлений у тому, щоб малі інноваційні структури якомога швидше ставали рентабельними: інкубатору гарантується значна частка в майбутніх прибутках бізнесу.

Залежно від мети, особливостей території і можливостей організаторів створюються різні типи бізнес-інкубаторів: підтримують нові, інноваційні види бізнесу; орієнтовані на створення нових фірм, компаній; об'єднують мережу існуючих перспективних фірм; комбіновані, що спеціалізуються на різних формах діяльності.

За даними Опендатабот [15] в Україні зареєстровано понад 2 млн. підприємств.

Необхідно зазначити, що в 2016 р. в Україні спостерігалась динаміка закриття ФОПів, але в 2023 р. показники майже повернулися до пікового показнику по кількості підприємств. Протягом 2016-2023 рр. спостерігається тенденція на збільшення кількості жінок у бізнесі. Так, у 2016 р. в Україні було 43,7% жінок-підприємців. Вже у 2018 році цей показник зріс до 45% ФОП. А у 2021 р. дорівнює 46,6%.

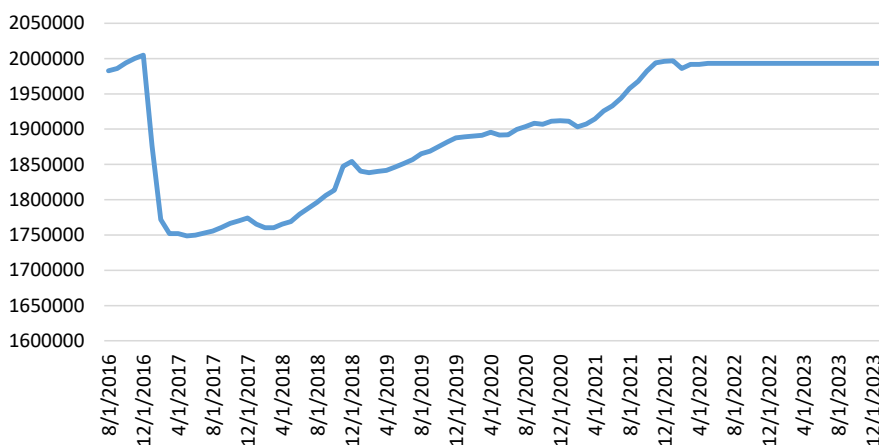

Рис. 2. Динаміка функціонування активних ФОП-ів в Україні 2016-2023 рр., [15]

У 2023 р. було проведено понад 300 тис. реєстрацій нових ФОП-ів. Серед найпопулярніших видів діяльності можна визначити наступні: роздрібна торгівля, ІТ, надання інших індивідуальних послуг, оптова торгівля, діяльність із забезпечення стравами та напоями тощо.

Необхідно зазначити, що реформа децентралізації влади в умовах воєнного стану дозволила владі та бізнесу ефективно співпрацювати та налагоджувати конструктивний діалог щодо відновлення та сприяння стійкому розвитку на місцевому рівні. Перспективою посилення співпраці локального бізнесу та органів місцевого самоврядування має стати: налагодження системної комунікації, впровадження інструментів сприяння

бізнесу, активізація роботи щодо залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, систематичне інформування про інвестиційні можливості тощо.

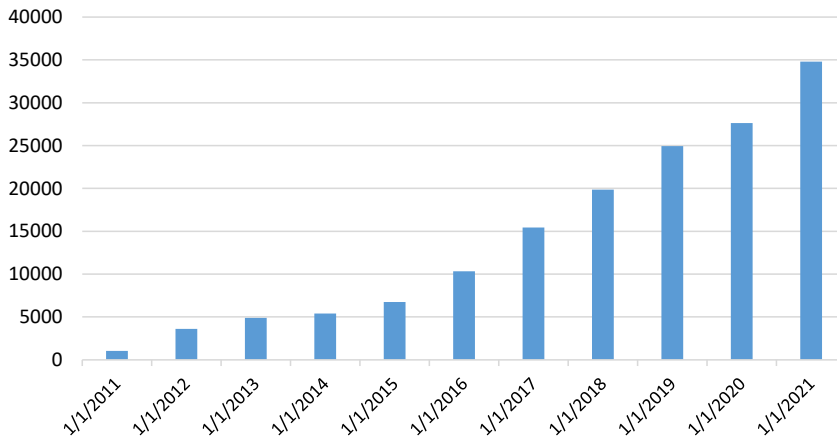

Рис. 3. Податкові надходження від ФОП-ів за 2011-2021 рр., млн. грн., [15]

Таким чином, перспективою подальших досліджень стає розробка та реалізації моделі прийняття рішень місцевого економічного розвитку, виявлення «полюсів зростання» та точок зростання перспективних видів економічної діяльності, запровадження кластеризаційних підходів до управління просторовими утвореннями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підприємництво є важливою складовою мобілізації інституційних чинників відновлення та поступального розвитку економіки. Внесок організаційних структур підприємництва в економічний розвиток територій значний. Зокрема, розвиток індустріальних парків, бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів підвищує їх здатність втілювати підприємницькі ідеї у життя, створює необхідні умови для успішного їх становлення. Актуальність цих питань посилюється безпрецедентними викликами для України та трансформацією правового поля в умовах воєнного стану.

1. Краєвська А. С. Розвиток підприємництва в умовах інституційної невизначеності. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2016. № 3. С. 33-40.

2. Фролова Н.Л. Інституційний базис цифрової трансформації малого і середнього підприємництва в Україні. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2020 р., № 1 (112). С. 79-85.

3. Стрілець В.Ю. Забезпечення розвитку малого підприємництва в умовах трансформації національної економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.00.03 „Економіка та управління національним господарством”, Суми, 2021. 34 с.

4. Шоля Р.І. Елементи закордонного досвіду стимулювання розвитку підприємництва та перспективи його застосування в Україні. Modern Economics, №15 (2019), С. 230-235.

5. Гайденко С. М., Свічко С.О. Інституціональні витоки підприємництва та його зв'язок з регіональним розвитком. Проблеми економіки № 2 (44), 2020. С. 338-346.

6. Західна О.Р., Беднарчук В.В. Особливості функціонування підприємництва в контексті регіонального розвитку (на прикладі Львівщини). *International Scientific Journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-3>

7. Савченко В.Ф. *Національна економіка*: [навч. посіб.] / В.Ф. Савченко. К.: Знання, 2011. 309 с.

8. North D. *Structure and Change in Economic History*. New York: W. W. Norton & Co., 1981. 228 p.

9. Комплексна програма розвитку малого та середнього підприємництва у Полтавській області на 2024-2027 рр. URL: <https://poda.gov.ua/documents/161903>

10. Стан та потреби бізнесу за оцінкою органів місцевої влади – дослідження. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16597>

11. Глаз К. Створення індустріальних парків в Україні: проблеми, перспективи, законодавчі ініціативи. URL: <http://investukraine.com>.

12. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012, №5018. Дата оновлення 17.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>

13. Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р., № 176-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text>

14. Йохна М.А., Стадник В.В. *Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник*. К.: «Академія», 2005. 400 с.

15. *Економіка українських фопів в реальному часі: Опендатовот*. URL: <https://opendatobot.ua/open/foponomics>

16. Медвідь В.Ю. *Економічне регулювання регіонального розвитку: теорія, методологія, практика. Монографія*. НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Київ: Вид-во «Діса плюс», 2015. 282 с.

1. Kraievskaya A. S. *Rozvytok pidpriemnytstva v umovakh instytutsiinoi nevyznachenosti*. Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu. 2016. № 3. С. 33-40.

2. Frolova N.L. *Instytutsiinyi bazys tsyfrovoi transformatsii maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini*. Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, 2020 r., № 1 (112). S. 79-85.

3. Strilets V.Iu. *Zabezpechennia rozvytku maloho pidpriemnytstva v umovakh transformatsii natsionalnoi ekonomiky Ukrainy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dok. ekon. nauk: spets. 08.00.03 „Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom”* - Sumy, 2021. 34 s.

4. Sholia R.I. *Elementy zakordonnoho dosvidu stymuliuvannia rozvytku pidpriemnytstva ta perspektyvy yoho zastosuvannia v Ukraini*. *Modern Economics*, №15 (2019), S. 230-235.

5. Haidenko S. M., Svichko S.O. *Instytutsionalni vytoky pidpriemnytstva ta yoho zviazok z rehionalnym rozvytkom*. *Problemy ekonomiky* № 2 (44), 2020. S. 338-346.

6. Zakhidna O.R., Bednarчук V.V. *Osoblyvosti funktsionuvannia pidpriemnytstva v konteksti rehionalnoho rozvytku (na prykladi Lvivshchyny)*. *International Scientific Journal "Internauka"*. Series: "Economic Sciences". <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-3>

7. Savchenko V.F. *Natsionalna ekonomika*: [navch. posib.] / V.F. Savchenko. K.: Znannya, 2011. 309 s.

8. North D. *Structure and Change in Economic History*. New York: W. W. Norton & Co., 1981. 228 p.

9. *Kompleksna prohrama rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva u Poltavskii oblasti na 2024-2027 rr.* URL: <https://poda.gov.ua/documents/161903>

10. Стан та потреби бізнесу за оцінкою органів місцевої влади дослідження. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16597>

11. Глаз К. Створення індустріальних парків в Україні: проблеми, перспективи, законодавчі ініціативи. URL: <http://investukraine.com>.

12. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012, №5018. Дата оновлення 17.09.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>

13. Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р., № 176-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text>

14. Йохна М.А., Стадник В.В. *Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник*. К.: «Академія», 2005. 400 с.

15. *Економіка українських фопів в реальному часі: Опендатовот*. URL: <https://opendatobot.ua/open/foponomics>

16. Medvid V.Iu. Ekonomichne rehuliuвання rehionalnoho rozvytku: teoriia, metodolohiia, praktyka. Monohrafiia. NAN Ukrainy, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Kyiv : Vyd-vo «Disa plus», 2015. 282 s.

17. Utechenko D. Education as a factor in the formation of human capital in rural ar-eas. *Ekonomika ta upravlinnja APK*. 2020. No 2. PP. 95-105.